

C
s
s
p
s
n
H
F
C
to
vi
vé
ca
ri
bo
no
ne
da
hu
sto
K
ter
ba
zár
m
ho
mn
raz
čas
obe
siln
jich
„Ce
vým
sily
zi p
roki

Z 3-15
FILOSOFICKÁ FAKULTA
knihovni středisko
Brno, Grohova č. 7
609/60

CESTY VE ZNAMENÍ KŘÍŽE

Dopisy a zprávy
českých misionářů XVII.-XVIII. věku
ze zámořských krajů

Sebral

a úvodem a poznámkami opatřil
Zdeněk Kalista

EVROPSKÝ LITERÁRNÍ KLUB
PRAHA • 1941

TŘI LISTY ŠIMONA BORUHRADSKÉHO

o misích a misionářích, zátopách, vzbouření Indiánů, stavbě místo-
králova paláce a jiných záležitostech v Mexiku

I

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Dopis V. D. daný v Praze 12. října 1685 dostal jsem mimo očekávání a k svému podivu [už] 13. března 1686 a téhož dne došel mi i dopis P. Jana Křtitele Neumanna určený pro P. Josefa¹⁾. Je mi líto jen, že loď na Filipiny odplula odsud před několika dny a příležitost poslati tyto noviny nenaskytne se než vždy jednou za rok. Píši V. D. přes Řím prostřednictvím P. Avanciniho²⁾ a posílám jí relaci o mučednictví našich Otců na ostrovech Mariánských³⁾. Pro případ, že snad nedošla dosud k rukou V. D., uvádím jména těchto přeblažených Otců: jsou to P. Augustin Strobach⁴⁾, P. Karel Boranga z rakouské provincie [Tovaryšstva Ježíšova], P. Theofil de Angelis ze Sicilie, P. Solarzano ze Španěl a jakýsi bratr koadjutor. Nepochybují, že došla-li tato zpráva do provincie české, potěšila všechny, kdož touží po zámořských misích. Novinky, které mi sděluje V. D., jsou přijímány všemi jako s nebe seslané a nikdo v nejmenším nepochybuje o jejich pravdivosti. Dnes donesu list V. D. našemu místokráli⁵⁾, se kterým jsem v neustálém styku. Je to bratr vévody Medinaceli, který byl nejvyšším hofmistrem španělského krále⁶⁾, nyní však žije v soukromí, a bojím se, aby mne nevzal s sebou nazpět do Španěl jako společníka svého zpovědníka. Zde není nic nového, kromě toho, co posílám s relací o událostech na ostrovech Mariánských. Ze Španěl dostávám zprávu, že nás tam dominikáni pronásledují přemnoha a vpravdě hanebný-

mi satirami — Bůh je osvět!)! Od P. Josefa⁹⁾ jsem nedostal žádného listu, ale budu hledět, abych mu co nejdříve poslal dopis V. D. Bude mu velkým potěšením v jeho pustinách. O misie na území Tarahumarů⁹⁾ máme opravdu obavy, ježto jsme obklíčeni tolika piráty, ale očekáváme nyní velmi vydatnou pomoc od čtyř válečných lodí, které staví s povolením královým ve Španělsku Biscayané. Biscayané jsou totiž velmi bojovný kmen a rození námořníci. Náš důst. P. generál došel opět zprostředkováním papežovým a královny vdovy milostí u našeho krále. S tím se V. D. co nejdvořileji poroučím. Spolu se mnou pozdravují V. D. co nejsrdčněji můj P. rektor a D. P. představený domu professů, děkuje V. D. zároveň za velikou námahu, kterou si dala, aby jim sdělila novinky z Evropy. V Mexiku 16. března 1686.

V. D. sluha v Kristu

Šimon Boruhradský jinak Castro¹⁰⁾.

Důstojného P. Matěje Tannera oplátkou co nejsrdčněji pozdravuji a blahopřeji mu, že může do své knihy Mučedníků, zařaditi tak důstojné spoluapoštoly a krajany naše.¹¹⁾ Stejně pozdravuji důst. P. Zimmermanna a bratra Jiřího Vysokého, jakož i důst. P. Jana Aidama.

II

Důstojný Otče v Kristu! Pokoj Kristův!

Téměř dva roky nedostali jsme dopisu ani od V. D. ani z české provincie, ale není to nic zvláštního, neboť již celý rok nespátřili jsme v této zemi ani lodě, ani zprávy ze Španěl. Poněvadž však odjezd lodí, která odjíždí za jakýmisi záležitostmi do Španěl, skýtá mi vhodnou příležitost, píši těchto pár řádek. D. P. Neumann¹⁾, byv vyslán P. visitátorem do tohoto města k místokráli, aby s ním projednal záležitosti misí, přišel do Mexika a, vyřídív svoje věci, vrátil se zase zdráv a bez úrazu do misí. Já i nadále jsem zaměstnán pracemi a záležitostmi, prikazovanými mi místokrálem. Sotva je jedna věc hotova, už jsem hnán do jiné; a tak byl jsem, když loňského roku povodně hrozily zatopením celého města, skoro šest měsíců mimo Mexiko. Město stojí totiž uprostřed jezera a je odevšad obklíčeno horami a voda může odtékat jen jedním odtokem, který arci nepostačuje, aby pojal takové množství vod. Neboť do jezera mexického²⁾ vtéká celkem 17 řek a některé z nich jsou velmi bohaty vodou a veliké. Některé z těchto řek, nemohouce pojmouti takovou spoustu vod

protrhly hráze a valily se přímo na město, zalévající veškera předměstí a ničíce při tom budovy i zahrady. Když místokráli³⁾ a královský senát⁴⁾ postřehli toto nebezpečí, pověřili jednoho z vysokých úředníků záchrannými pracemi. Ale ten, vynaloživ na tu věc čtyři tisíce zlatáků a ztrativ v práci několik měsíců, nepořídil zhoła nic. V této zoufalé situaci povolal místokráli mne a, když král dal souhlas k mé volbě, byla mi tato práce svěřena. S pomocí boží a Panny Marie provedl jsem celé dílo v době jednoho měsíce a osvobodil jsem město od záhuby, změniv zúplna tok vodní a převed' jej oklikou do jezera. Pro tento tok jsem vytvořil nové koryto a opevnil je přepevnými hrázemi, takže v tomto roce povodně, jakkoli byly veliké, neodnesly mi ani hroudy prsti. A tu práci jsem provedl na podiv za pouhých 662 zlatých.

Když uviděly tento podivuhodný úspěch kraje sousedící s Mexikem a vystavené rovněž povodním, zejména zboží markýze del Valle neboli Corteze, vyžádaly si mne zvláštní žádostí, podanou místokráli, od královského senátu, abych změnil a jinam obrátil tok dvou řek, které loňského roku strašlivým způsobem zpusťovali město Cuoaca⁵⁾. Přihlížeje k této žádosti, vymohl si místokráli znovu dovolení od provinciála a pověřil mne touto velmi namáhavou prací. Pustil jsem se do díla a v pěti měsících jsem je dokončil. Změnil jsem tok řeky, která před tím, když prorazila hráze, valila se přímo proti městu Cuoaca a proti dvěma klášterům a pak dál proti Mexiku, a převedl jsem jej tři míle od zmíněného města do jiného jezera. Délka nově vykopaného říčního koryta byla jedenáct tisíc šest set pět loktů a celý náklad na toto dílo obnášel k všeobecnému podivu jen tisíc sedm set zlatých. A, chvála Bohu, dílo se vydařilo; to pocítili jak občané tak statky okolní, vydané značně povodním, jež letos jsou chráněny a v bezpečí.

A, když jsem si již myslil, že si budu moci něco od práce odpočinouti v ústraní provincie ostrovů Filipinských, přivedilo mi nové práce a nové starosti povstání čili vzbouření, ke kterému došlo v tomto městě. Události se sběhly tak: Obrovské povodně loňského roku zničily úplně úrodu v okolí tohoto města a začal se pocítovati jakýsi nedostatek pšenice. Místokráli, vida nouzi, dal arci dovážet do městských sýpek ve velkém množství pšenici ze vzdálenosti 40—50 mil, ale pro velké množství Indiánů a měšťanů to nepostačovalo, spotřebovávalo se tu každého týdne sedm tisíc měřic kukuřice (tou se totiž Indiáni hlavně živí). Obilí se dováželo od měsíce října loňského roku 1691 až do června roku 1692, ovšem 35

chléb byl poněkud zmenšen, protože cena pšenice vzrostla na 12 zlatých (za měřici), za měřici pak kukuřice na 4 zlaté. Dne 7. června přišlo do sýpek jen 300 měřic a ve veliké tlačenici lidu bylo udušeno dítě jedné Indiánky a mnoho lidí musilo odejít bez pšenice. Aby nedošlo k nějakým nepokojům, byl určen jeden člen královského senátu, aby v sýpce dozíral. 8. června, což byla neděle v oktávu Božího těla, byl tu tento úředník přítomen a obilí rozprodal. Také tohoto dne došlo jen 300 měřic a úředník, rozprodav pšenici, odešel s rychtářem domů. Indiáni však, vidouce, že není pšenice, odebrali se rovnou k domu arcibiskupskému a dožadovali se pšenice; při tom se ozvaly v okolí královského paláce hrozné výkřiky. Když ale v domě arcibiskupském ničeho nepořídili, vrátilo se asi 50 Indiánů na náměstí a, než kdo na něco takového pomyslel, ozbrojeni kameny, podnikli útok na balkon a na okna [královského] paláce, rozbíjejíce všechna okna, dveře a kam kamením mohli proniknout. Stráž paláce, spatřivši tento útok, vyšla po třikrát s čtyřmi služebníky místokrálovými ven, aby potlačila demonstraci, ale byla donucena deštěm kamenů ustoupit. Bylo to marné namáhání, neboť ve čtvrt hodině se shromáždilo na náměstí více než 10 tisíc Indiánů s pochodněmi, smolou, lojem a kameny a, vidouce brány paláce uzavřeny, u všech pěti bran rozdělali oheň, zapálivše prve loubí a okenice. A protože má palác dole podloubí, chránění před výstřely z pušek, rozdělali dole oheň, a brzy zachvátily plameny, rozdmýchané větrem, celý palác. Povzbuzeni tímto úspěchem zapálili [vzbouřenci] i vězení, šibenici, radnici a městskou sýpku. A když nemohli vniknouti do paláce místokrálova, vrhli se na obchody, jichž bylo na náměstí sto sedmdesát a, vyplenivše je, zapálili i ty. Snadno si lze představit, jaký tu byl zmatek. Měšťané a Španělé, bojíce se, aby se vzbouření nerozšířilo na všechny Indiány a otroky, zůstávali doma, vyčkávajíce každý, jak to vše skončí; a tak Indiáni, nevidouce žádné obrany, popustili uzdu své zvůli, odnášeli zboží a, vyloupivše obchody, vraceli se jeden po druhém domů, takže v deset hodin v noci se už nikdo z nich na náměstí neukázal.

Místokrál dlel právě mimo palác, účastně se podle starého zvyku procesí v klášteře sv. Františka; tam se také dověděl o vzbouření. A, třebaže chtěl v prvním návalu hněvu hned vyrazit, zadrželi jej dvořané a řeholníci, prosíce jej, aby se nevrhal v tak jisté nebezpečí, zvláště když neví, jaké má povstání kořeny, resp. zda to není obecné povstání jak Indiánů, tak Španělů: jak že by se chtěl sám a beze zbraně postavit proti

zástupu, když přece si může vzpomenout, jak Indiáni sami kdysi v povstání zabili svého zraněného krále Petra^o); že je bezpečnější, aby z kláštera řídil obranu města.

Také choť místokrálova byla odešla z domu; neboť odebrala se k večeru do katedrály, aby se pomodlila před milostným obrazem zvaným De los Remedios, a pak si vyšla na procházku za město. Než, když se vracela, byla v samé ulici sv. Františka, která vede na náměstí, zadržena dvěma muži, kteří ji přiměli, aby se uchýlila do našeho domu professů. I pospíšila do kláštera sv. Františka a taktak že — provázena jen třemi doňami — vyvázla, neboť Indiáni, spatřivše ji utíkat, spěchali hned za ní. Ostatní služebnictvo zůstalo v paláci a s ženami nebyl žádný člověk z družiny místokrálovy krom místokrálova zpovědníka Alfonse de Guiros, který je členem našeho Tovaryšstva. Ten, vida, že je ohrožen, vyvedl všechny ženy, počtem 13, zahradou do sousedního domu a otvorem ve zdi, protože jiného východu nebylo, odvedl je v bezpečí a bez úrazu do domu arcibiskupova. Když nadešlo jitro, shromáždili se přední měšťané v klášteře a odvedli místokrále, jedoucího na koni a doprovázeného vojáky, přes náměstí do paláce markýze del Vale, kde nyní zůstává.

Abychom se však vrátili k mým pracím: Po čtyřech či šesti dnech, když byl požár uhašen, svěřil mi senát se souhlasem místokrálovým, abych za odměnu tři tisíc tři set zlatých provedl stržení paláce, (který byl v nebezpečí, že se sesuje). Pro novostavbu jsem vypracoval dva plány na vybranou, ale provedení stavby jsem se vyhnul, protože v této zemi vládne velká závist. To vám pravím proto, abyste těm z bratří koadjukturů, kteří by si snad přáli sem přijít, řekli jasně, že sem jdou ne za misemi, ale za stejnou prací, jako mají doma ve své provincii, a aby věděli tito bratři, že v jejich provinciích se jim dostane štědřejší odměny, než jakou mám já zde. Ačkoli jsem pro sakristii shromáždil více než 12 tisíc zlatých, jsem tu tak vážen, jako bych nebyl udělal nic. Místokrál markýz de la Laguna si přál velmi snažně, abych se s ním vrátil do Španělska, nechtěl jsem to učinit; ale, uvidím-li bránu otevřenou, nebudu už váhat se vrátit; doufám, že to bude s tímto místokrálem, protože již poslal o dovolení pro mne do Říma a každým dnem očekává odpověď. Dostane-li se místokráli [tohoto] povolení a vrátím-li se zdrav a bez pohromy do Evropy, napíše V. D. Zatím se V. D. co nejsrdečněji poručím a zůstávám V. D. sluha a syn v Kristu.

Šimon de Castro z Tovaryšstva Ježíšova.

V Mexiku 20. srpna 1692.

prostírají se na pláni dvě líbezná území s přehojnou úrodou, jimiž protéká mnoho vodních toků. Přešedše je ještě téhož dne, dospěli jsme druhého dne k jinému návrší [jménem] Dera, pod nímž je jiný kostel nejblahoslavenější Panny Marie; pomodlili jsme se tu, aby nás provázelo na další cestě štěstí. Konečně během 31. ledna přešli jsme velikou planinu, ohrazenou horami, a na noc jsme zůstali v místě Schombera Zeckem, spokojující se trochou tvrdého hrachu, neboť se v tomto místě velmi hojně pěstuje. Schombera [znamená totiž,] jako hrachor setý a odtud má to místo svůj název.

Prvního února spatřili jsme před sebou malou síce, pocestným však nanejvýš nepříjemnou horu, a proto jsme zůstali nedaleko v Čira Onz přes noc. Nerad bych, aby se tím rozumělo přenocování jako v končinách evropských, v hospodách, v pohodlných místech, nýbrž přenocování v hlubokých lesích, v pustinách, pod širým nebem, pod volnou oblohou, případně ve větru a v dešti. [Odtud jsme přišli] na jinou planinu s kostelem, jejíž část se jmenuje Arbaa Tensai, to jest Čtvero zmrtvýchvstání. Tu jsem spatřil spoustu divokých hus, nechtěje je však ze strachu před lidem lovit, musil jsem se spokojit pohledem na ně. Po několika málo kopcích dospěli jsme k místu s kostelem Mechare Jesu, to jest Chléb Ježíšův. Místo to má malé lesíky a trochu vody, která sotva stačí pro pocestné, neboť, když ustane pět měsíců neustálých dešťů, po sedm měsíců spotřebovává ji mnoho tisíc lidí i zvířat, jež jdou kolem.

SIMON BORUHRADSKÝ

byl rodákem z Polné, kde se narodil 26. října r. 1650. Jeho otec — Václav Boruhradský — byl městským písařem a radním v Polné a patřil, jak se zdá, mezi zámožnější měšťany tamní. (Měl dům v Růžové ulici v Polné.) Matka slula Magdalena, příjmení jejího, bohužel, neznáme. Šimon sám byl třetí dítě z celkem deseti, které se jeho otci narodily. Domovské prostředí — prostředí měšťanské inteligence ještě předválečných patrně tradic, které nám dalo celou řadu vynikajících intelektuelních představitelů našeho pokročilejšího XVII. věku — vybavilo, jak se zdá, mladého Šimona jednak jistým nadáním, jednak jistou přípravou učebnou. Vystudovav gymnasium — snad v sousední Jihlavě — a pak filosofii (ač snad ne celou), vstoupil Boruhradský v říjnu 1670 v Olomouci co bratr laik do Tovaryšstva Ježíšova a uplatnil se tu záhy jednak jako hospodář, jednak jako stavitel. Jeho schopnosti stavitelské, jichž zámořské mise měly dosti zapotřebí k stavbě nových kostelů i jiných budov a zařízení jak v starších, tak v nově zřizovaných farních osadách, snad rozhodly také, že generál Tovaryšstva vyhověl žádosti Boruhradského z 6. ledna 1678, aby mladý, osmadvacetiletý tehdy člen Societatis Jesu mohl se odebrat do zámoří, a to, jak žádal, do Mexika. Ještě v dubnu r. 1678 vydal se Boruhradský s první hromadnou výpravou českých jezuitských misionářů do zámoří. V Cadixu, kam dospěli obvyklou tehdy cestou z Čech do Španěl přes Janov, zmeškali naši misionáři odjezd lodí, beroucích se do Ameriky a tak museli téměř rok zůstatí ve Španělsku, než bylo zase vypraveno nové loďstvo do „Indií“, Boruhradský se zatím v Seville učil španělsky a pomáhal misionáři prokurátoru se starat o hospodářské zaopatření misí. V Mexiku, jak se zdá, došlo stavitelské umění Boruhradského, jež zahrnovalo zřejmě jak dovednost technickou ve vlastním slova smyslu, tak uměleckou stránku stavebního díla, jistého ocenění. Zejména získal si Boruhradský přízně mexického místokrále markýze de la Laguna, který prý dokonce jej chtěl vzít nazpět do Španěl. Ale zdá se, že postupem času vznikla v Boruhradském přece jen nespokojenost. To, co v misích hledal, v Mexiku nenašel: práce se tu příliš podobala práci doma, vlastní svět misí zůstával mu uzavřen. A na druhé straně ani etizádosti, kterou Boruhradský spojoval se svým dílem stavitelským, nedostávalo se tu zase toho uznání, po kterém toužil, ježto byla příliš tísněna závisti druhých. Snad pomýšlení, že návrat místokrálov do Evropy, k němuž mělo dojít, otevře mu cestu nazpět do krajů, jež budou dovésti jej lépe ocenití, přimělo Boruhradského také k tomu, že odmítí, když mu generál řádový někdy před r. 1688 v uznání jeho zásluh co sakristána koleje mexické, získavšího této svým přičiněním opravdu značné částky peněz, nabídl vysvěcení na kněze: neboť úřad kněžský by jej byl nepochybně definitivně připoutal k půdě mexické. Když však naděje na tuto cestu se uzavřely, rozhoduje se r. 1688 vrhnouti se na druhou stranu a odchází do jednoho z nejnebezpečnějších tehdy pásem misionářské činnosti v říši Katolických králů: na ostrovy Mariánské, kde

právě nedlouho předtím zhynul mučednickou smrtí jeho soudruh, vyslaný zároveň s ním r. 1678 z české provincie Tovaryšstva do zámoří, Jihlavan Augustin Strobach. Bohužel, nedojel na místo svého určení. Na lodi se nakazil morem, který tehdy řádil na Filipínách, a zemřel 6. dubna 1697.

Jedinou obsažnější informací o Boruhradském — vedle kratičké zmínky v de Boyově „Vita et obitus vener. Patris Henrici Wenceslai Richter“ (str. 161) — přináší článek J. Vraštila „Fráter Šimon Boruhradský T. J., zachránce města Mexika r. 1592 před zátopou“ (ve Zprávách z čes. provincie Tovaryšstva Ježíšova r. 1937, č. 15), jehož data posloužila také jako podklad k tomu stručnému životopisu. Vraštil otiskl ve svém článku i překlad tří dotud nepublikovaných listů, které podáváme v novém přetlumočení v našem souboru.

První dopis

z 16. března 1686 nachází se v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419). Je adresován „Rdo Patri in Christo Emanueli de Boye Societatis Jesu, rectori collegii Pragensis Pragae in Bohemica“ (Emanuel de Boye, o němž jsme slyšeli již shora v úvodu na str. 24., narodil se v Praze 12. října 1639, R. 1654 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a, prošel tu obvyklou dráhou členů řádových, byl rektorem jesuitské koleje v Praze, v Jindřichově Hradci a v Olomouci. Zemřel r. 1700 jako rektor v Nise. Literárně se zapsal v paměť své doby jednak novým vydáním „Vita S. P. Francisci Borgiae Patris Schotti“ [1671], a drobným kompendiem augustinské theologie „Theologia universa S. P. Augustini in compendium redacta“ [1675], jednak životopisy misionářů-mučedníků z čes. provincie Tovaryšstva Augustina Strobacha a J. V. Richtra, o nichž již byla a ještě několikrát bude v dalším řec. Základem těchto životopisů byla snad vlastní touha de Boyova, dostati se do „Indií“ jejímž svědectvím je několikero jeho žádostí generálu Tovaryšstva, aby byl určen pro zámořské misie. Touze té patrně také odpovídá náš list i jiné ještě listy zámořských misionářů jemu adresované, jež nacházíme v našich archivních dokladech.) V dopisu snad stojí za zmínku místo, kde s paradoxní mrazivostí mluví Boruhradský o zprávě o povraždění misionářů na ostrovech Mariánských v srpnu 1684 jako o potěšující zprávě pro ty, kdož chtějí odejít z české provincie Tovaryšstva do misí. Tu promlouvá pravá barokní duše, naplněná skutečnou touhou po mučednictví!

¹⁾ P. Jan Kř. Neumann, rodák z Vídně (* 1659), ale člen české provincie Tovaryšstva Ježíšova, vstoupil r. 1675 do řádu Societatis Jesu a záhy po skončení obvyklých studií a příprav řádových, byl r. 1689 vyslán do misí do Ameriky, kde pak působil řadu let v Paraguai a r. 1704 v Assuncionu zemřel. P. Josef Neumann, narozený v Bruselu 1648, byl starší bratr Janův: Také on, byv přijat r. 1663 do Tovaryšstva Ježíšova a vystudovav na ústavech řádových, byl vyslán hned po skončení řádové průpravy (1678) do „Indií“, do Mexika. Jako misionář získal si znamenité jméno a vedle několika dopisů dochovalo se od něho i knižní vylíčení misí v kraji Tarahumarů „Historia seditio- num quas adversus Societatis Jesu missionarios eorumque auxiliares moverunt nationes Indicae ac potissimum Tarahumará in America Septentrionali regnoque Novae Cantabriae iam toto ad fidem Catholicam propemodum redacta“, vyd. v Praze 1730. Zemřel ve vysokém věku r. 1723.

²⁾ P. Mikuláš Avancini byl visitátor české provincie Tovaryšstva Ježíšova.

³⁾ V druhé polovici července 1684 vypuklo na ostrovech Mariánských povstání tamních domorodců proti Španělům, rozličně je utiskujícím. Jakkoli povstání platilo především španělskému guvernérovi soustroví a jeho posádkě, přišla při něm o život i řada tamních misionářů, kteří byli považováni za spojence a exponenty režimu. (Jména jejich viz dále v textu.) Zpravou o této koloniální revoluci, o níž se náš list zmiňuje, třeba vyrozumětí nepochybně obsáhlé vypsání, které poslal Em. de Boye člen české provincie Tov. Ježíšova Matyáš Cuculinus z Agadny (na ostrovech Mariánských) 20. května 1685, a které se nachází v několika exemplářích v archivu Hradu pražského (Jesuitica 419, otištěno též v Stöckleinově Weltbot I., str. 15 sq.).

⁴⁾ Augustin Strobach, o němž byla již řeč shora, byl vedle J. V. Richtra největší chloubou české provincie Tovaryšstva Ježíšova mezi zámořskými misionáři jako mučedník svého povolání. Narodil se v Jihlavě r. 1646 z rodiny, která byla velmi náboženská (dva z bratří jeho Jan a Tobiáš byli rovněž jesuity). Do Tovaryšstva Ježíšova byl přijat r. 1667 a, prošel obvyklou průpravou řádovou v jes. kolejích a na ústavech v Brně, Znojme, Hlohově, Olomouci a Telči, působil nějaký čas jako profesor poesie v Litoměřicích a pak profesor rhetoriky v Uh. Hradišti. R. 1678 odešel s první velkou výpravou do zámořských misí z našich zemí přes Španěly a přes Filipiny na ostrovy Mariánské. Zde působil od r. 1681 do 1684, kdy byl zavražděn při povstání, zmíněném v předchozí poznámce. Jeho život vypsál Eman. de Boye v knížce „Vita et obitus venerab. P. Augustini Strobach e Societate Jesu ex provincia Bohemiae pro insulis Marianis electi missionarii“, vyd. v Olomouci 1691.

⁵⁾ Tomasu Antonioví de la Cerda y Aragón hraběti de Paredes a markýzi de la Laguna, byl místokrálem v Mexiku 1680—1686.

⁶⁾ Starší bratr místokrálov Juan Francisco Tomas byl prvním ministrem španělského krále Karla II. v letech 1680—1685.

⁷⁾ Byl to patrně úsek z oněch bojů, které se odehrávaly mezi řádem dominikánským a řádem jesuitským po dlouhá léta a jichž jsme se dotkli shora v úvodu knihy.

⁸⁾ Neumann (viz pozn. ¹⁾).

⁹⁾ Bylo to území v mexické provincii Nové Biscayi v audienci Guadalajara na západoseverozápad od Mexika. Jesuitští misionáři z české provincie Tovaryšstva Ježíšova působili tu velmi hojně a vydatně. Uslyšíme ještě o působení P. Eymera, P. Hostinského a P. Verdiera v tomto kraji. Také však literárně dostalo se mu se strany jesuitů české provincie pozornosti, jednak ve výše zmíněné knize Jos. Neumanna „Historia seditio- num“, jednak dílkem Jihlavana, Němce M. Steffela „Tarahumarisches Wörterbuch nebst einigen Nachrichten von den Sitten und Getränken der Tarahumarum...“ vyd. v Brně 1791.

¹⁰⁾ Jména „[de] Castro“ se dostalo Boruhradskému od Španělů, pro něž vlastní jeho jméno bylo těžko vyslovitelným; vzniklo zřejmě překladem tohoto vlastního jména.

¹¹⁾ Boruhradský naráží tu na knihu mladšího ze dvou Tannerů Matyáše Tannera (1630—1692), rodáka plzeňského, profesora a rektora university Karlo-Ferdinandovy a provinciála české provincie Tovaryšstva Ježíšova „Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem in Europa etc. militans, seu vita et mors eorum, qui ex Societate Jesu in causa fidei et virtutis violenta morte sublati sunt“, vyd. v Praze latinsky a německy 1675.

Druhý dopis

z 20. srpna 1692 je přeložen z originálu, nacházejícího se v zemském archivu moravsko-slezském v Brně (rkp. 557, d. VI. l. 51—52), jehož opis mi zapůjčil laskavě P. Jos. Vraštil. Je adresován neznámému knězi — snad opět P. Eman. de Boye, kterému platil dopis předchozí. Zajímavé je v něm hlavně vylíčení červnového povstání Indiánů r. 1692 — typické mexické revoluce, jakých tato země prožila ve svých dějinách bez počtu.

¹⁾ P. Josef Neumann, o němž byla řeč v pozn. ¹⁾ k předch. dopisu.

²⁾ Lago de Texcoco, velkého solného jezera na východ od města Mexika, dnes vysušeného.

³⁾ Don Gaspar de la Cerda Sandoval hrabě de Galve; byl místokrálem mexickým od r. 1688 do r. 1696.

⁴⁾ T. j. t. zv. audiencia, sbor, mající na starosti administrativu provincie.

⁵⁾ Správně: Coyacán; je to město na jih od Mexika.

⁶⁾ Předposledního krále azteckého Montezumu (Motecuhzomu), jenž zahynul v povstání, vypuknuvším po jeho podrobení se Španělům r. 1520.

⁷⁾ Bratr Jan Haller byl rodem Královéhradečan. R. 1681 byl přijat v Kutné Hoře jako bratr laik do Tovaryšstva Ježíšova a uplatnil se tu (v Klatovech) jako lékárník. Toto povolání, pro něž byli Češi velmi hledáni (sr. v dalším list P. Bukovského na str. 103.), přivedlo jej patrně i do zámořských misí. 1687 odejel s výpravou, v níž byl i jiný znamenitý „apatykář“ z české provincie Tovaryšstva, brněnský br. Kamel (Němec) do zámoří, a to nejprve do Mexika, odkud se později dostal na Filipíny. Zemřel tu však dosti záhy. (Datum jeho úmrtí 1694, které uvádí de Boye ve svém životopisu J. V. Richtera a po něm jiní autoři, je podle našeho dopisu zřejmě nesprávné.)

Třetí dopis

z 9. června 1694 je přeložen opět z originálu, nacházejícího se v zemském archivu v Brně (rkp. 557, d. VI. 51—52), jehož opis mi zapůjčil P. Jos. Vraštil. A také při tomto dopise je adresát neznám.

¹⁾ O jaké zprávy z řádového ústředí Societatis Jesu tu šlo, nedovedu bezpečně říci.

²⁾ Jde opět o P. Jos. Neumanna, o němž byla řeč v listě I. v pozn. ¹⁾.

³⁾ P. Chino, vlastně Khün, Němec, původem z Tridenta (narodil se 1644 v Nonsbergu, Valle di Non v Alto Adige), byl z nejzaslouzejších jezuitských misionářů v severozáp. Mexiku, kde působil od r. 1689. Jako královský španělský kosmograf podnikl od r. 1698 řadu cest, při nichž odkryl ústí Rio Grande, zjistil, že Dolní Kalifornie není ostrov, jak se dosud mělo za to, nýbrž poloostrov, a vůbec získal si nesmírné zásluhy o poznání dnešního severozápadního Mexika a jihozápadní oblasti Spojených států. Zemřel r. 1711.

⁴⁾ P. Capus, vlastně Kapp, byl člen rakouské provincie Tovaryšstva Ježíšova (poch. ze Steinbüchelu v býv. Kraňsku) a jako misionář působil v Mexiku, kde se stal superiorem misí v Sonoře. Zemřel 1717.

⁵⁾ Také tento br. Jan Steinhöfer (Němec) byl významným členem české provincie Tovaryšstva Ježíšova v zámořských misích. Narodil se v Jihlavě r. 1664 (sám však se označuje jako Slezan), r. 1684 vstoupil do řádu jezuitského, ale nestal se knězem, nýbrž bratrem-laikem s úkolem lékárníka resp. lékaře. V této funkci také odešel

r. 1692 do Mexika a působil tu, později hlavně v Sonoře, až do své smrti r. 1716. R. 1712 vyšla v Mexiku jeho velká kniha „Florilegio medicinal de todas las enfermedades“, která pak byla znovu přetiskována v Amsterdamě a v Madridě v letech dalších.

JINDŘICH VÁCLAV RICHTER

byl rodem Hanák. Narodil se dne 7. září r. 1653 v Prostějově z otce Jindřicha a matky Doroty. Otec Jindřich byl úředníkem knížete Karla Eusebia z Liechtensteinu, kterému tehdy Prostějov patřil. Brzy po narození Jindřicha Václava byl však přeložen jako sirotčí písař do Šternberka, který rovněž patřil tomuto velmoži. V Šternberce žil malý Jindřich Václav až do svého 12. roku, kdy otec opět přesídlil do svého starého domova. (Byl tu pak nejprve konšelem, poté primátorem a konečně knížecím rychtářem a zemřel 1684 ve věku 56 let.) Zamožní, jak se zdá, rodiče, chtěli, aby jejich jediný syn byl, jak náleželo, připraven na svoji životní dráhu. Dali jej proto na studia do Olomouce. Jindřich Václav Richter však záhy zmátl plány, které jeho otec a jeho matka s ním měli. V Olomouci se dostal na byt k měšťanu Janu Andryškoví, který byl typem náboženského horlivce své doby — obě dcery jeho vstoupily do kláštera a syn dal se k jesuitům — a pod jeho vedením, jak se zdá, rozvily v mladém synkovi prostějovského rychtáře sklony, které byly v něm od mládí a které také olomoucké školské prostředí jezuitské mocně podporovalo. Jindřich Václav Richter rozhodl státi se duchovním a vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Rodiče prudce odporovali: dokonce o důkladném výprasku, kterým snažili se zvrátit rozhodnutí patnáctiletého chlapce, mluví Richtrovy vzpomínky. Ale vzniklý jínoc zůstal neoblomným. Potají odchází z otcovského domu v Prostějově do Olomouce k tamním jesuitům a, když tu nedošel (snad také z ohledu na otce a jeho mocného pána) splnění svého přání, ubírá se odtud pěšky do Brna, kde provinciál české provincie Daniel Krupský jeho touze po přijetí do řádu vyhověl. 15. října 1670 složil Jindřich Václav Richter první sliby řádové v jezuitské koleji v Břežnici do rukou P. Lukáše Kolicha. Pak pokračoval ve svých studiích v řádu. Filosofii vystudoval — „magno subtilioris ingenii documento“ — u jesuitů v Jičíně, na filosofické fakultě university pražské dosáhl gradu magistra. Jako magister učil nejprve v nejnižších třídách řádového ústavu na Malé straně, později gramatiku v koleji u sv. Klimenta a konečně poesii v ústavu novoměstském. Po několika letech působení učitelského vrátil se však — jak v Tovaryšstvu bylo zvykem — sám zase do škamen školských, aby studoval theologii. Tato studia skončil r. 1683, byv vysvěcen v březnu t. r. biskupem Janem Ignácem Dlouhoveským, k jehož zvláštním oblíbeným prý patřil, na kněze. V úřadu kněžském osvědčil se zejména svou péčí o zanedbávaný proletariát, bytující na periferii tehdejší Prahy, po vinicích a zahradách, jemuž chtěl býti vůdcem nejen, pokud šlo o otázky věroučné (bylo tu mnoho kacířů), ale i v životě morálním. Ale jako kněz nepůsobil v Praze dlouho. Už 4. října 1683 opouští Prahu, aby místo misionářského působení mezi jejími chudými věnoval se misionářské činnosti v dalekých krajinách zámořských. S jiným členem české provincie Societatis Jesu, trutnovským Němcem P. Samuelem Fritzem, který se později rovněž velmi vyznamenal svým misionářským dílem v Jižní